

Justyna Goleniowska

"Nowe opowieści o niektórych dolegliwościach bycia poetą emigracyjnym i inne historie", Marek Pytasz, Katowice 2006 : [recenzja]

Postscriptum nr 2(52), 201-203

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Marek Pytasz, *Nowe opowieści o niektórych dolegliwościach bycia poetą emigracyjnym i inne historie*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego 2006.

W panoramie polskiej polonistyki literaturą emigracyjną zajmują się takie ośrodki, jak: Warszawa, Toruń, Rzeszów, Bydgoszcz i Katowice. Publikacja, której poświęcony będzie ten artykuł, wychodzi spod pióra badacza literatury na obczyźnie, związanego z katowickim środowiskiem naukowym, Marka Pytasza. *Nowe opowieści o niektórych dolegliwościach bycia poetą emigracyjnym i inne historie*, tak jak i wcześniejsze książki: *Wygnanie-emigracja — diaspora* (Katowice 1999) oraz *Kilka opowieści o niektórych dolegliwościach bycia poetą emigracyjnym* (Katowice 2000), to kolejna, jak zapowiada autor — ostatnia próba, zapisywania kart historii literatury emigracyjnej.

W *Nowych opowieściach...* szczególną uwagę zwraca zbieżność tytułów z poprzednią publikacją autorstwa Pytasza, jak wyjaśnia autor w przedmowie: *obie książki należy traktować jako tematyczną całość*. Pierwsza „część” (*Kilka opowieści...*) ukazywała *doświadczenie wygnania, emigracji przez indywidualne doświadczenie zapisane w twórczości i utrwalone w pamięci słowa*. *Nowe opowieści...* poświęcone są przede wszystkim zagadnieniom teoretycznoliterackim oraz, co ciekawsze, problemom, które od ponad trzydziestu lat frapowały i pasjonowały autora. Tym samym szkice zamieszczone w książce nabierają osobistego wydźwięku, który dotąd nie pojawiał się w piśmiennictwie tego badacza.

Wprowadzeniem do całości są *Przypomnienia*. *Szkic na otwarcie*, krótki rys historyczny, ukazujący podstawowe wydarzenia, problemy oraz skutki życia na obczyźnie. Rolą tekstu, zgodnie ze słowami autora, iż *historia zawsze pozostaje tłem wszelkich rozważań*, jest nakreślenie czytelnikowi historycznych dziejów emigracji.

Pierwszym artykułem, w którym rozpatrywane są zagadnienia *filozofii literatury*, nazwane *pomysłami na marginesach przyszłych teorii*, jest artykuł *Emigracja a literatura*. Całość realizuje się poprzez próbę stworzenia definicji poety emigracyjnego. Autor, poszukując owego pojęcia, wyznacza społeczne role poety oraz emigranta, tworząc wspólny, potencjalny obszar dla poety emigracyjnego. Pokazuje, na przykładzie Jerzego Pietkiewicza, nowy typ poety na obczyźnie, którego wyróżnikiem jest stosunek do tradycji literackiej. Pośrednią odpowiedzią na pytanie o pisarza emigracyjnego i jego rolę jest artykuł dokonujący podziału dorobku literackiego na literaturę mniejszą, która zgodna jest z krajowym kanonem estetycznym oraz literaturę większą, wyzwoloną z oczekiwań czytelnika, skupiającą się na teraźniejszości i nowych rozwiązaniach.

Instytucje otwierają tę część książki, która dotyczy problemów i spraw od lat zajmujących autora. *Niechciane instytucje: Polityka? Konkurencja?* to artykuł odsłaniający zupełnie odmienną stronę życia na emigracji: pełną konfliktów, awantur i skandali. Posługując się kilkoma przykładami, Pytasz sygnalizuje problem konkurencji oraz poszukiwania własnego miejsca w polu czytelnictwa, co ma posłużyć nakreśleniu jak najpełniejszego obrazu historii. Zajmuje się również instytucjami wsparcia, aczkolwiek w innym niż powszechne rozumieniu. Organy wspierające, stypendia czy nagrody, nie są przedmiotem jego zainteresowania, problem rozpatrywany jest znacznie szerzej. Owe instytucje dzieli zasadniczo na dwie części:

a. *literatura jako wsparcie przetrwania drugiej emigracji niepodległościowej*,

b. *badacze literatury emigracyjnej jako wsparcie przetrwania literatury zwanej emigracyjną*.

W takiej perspektywie rozpatruje problemy: typologii czytelnika, profesjonalizacji zawodu pisarza, identyfikacji oraz prowokacji.

W *Interpretacjach*, na które składają się omówienia trzech utworów (*Alarmu* Antoniego Słonimskiego oraz *Sielanki i Poniedziałku* Jana Lechonia), wyraźnie widać cechy uprawianej w Katowicach sztuki interpretacji, której mistrzem był Ireneusz Opacki. To właśnie jemu dedykowany jest artykuł: *Sielanka, czyli Morfeusz w matrixie Jana Lechonia*.

Pytasz, analizując utwory, rozpoczyna od przywołania kontekstów oraz omówienia od lat funkcjonujących interpretacji. Kontrastując je z własnymi przemyśleniami, uzyskuje wrażenie niezwykle szerokiego toku analizy. Wiersze nabierają zupełnie nowego wydźwięku, całość dopełnia demitologizacja i weryfikacja poprzednich interpretacji. Zaś nowe rodzą przekonanie o *odkrywaniu* nieskończonej ilości warstw utworu.

Ostatni szkic, zamykający całość, poświęcony jest postaci Stefana Themersona i jego zamiłowaniu do palenia fajki, temat ten bliski jest również autorowi książki, który określa się mianem „*palacza-palacza*”. Zbiór fajek oraz przyrządów związanych z paleniem, znajdujących się w Archiwum Themersonów w Uniwersytecie Śląskim, Pytasz poddaje wnikliwej obserwacji, snując opowieść o człowieku, dla którego *fajka była poręczą, pozwalającą przejść przez życie*.

Nowe opowieści... można traktować jako zbiór szkiców i artykułów, tworzących niezwykle barwną opowieść o zupełnie innej i jeszcze niedostatecznie poznanej literaturze. Publikacja uważana być może również za swoiste dopełnienie *Kilku opowieści...* nowymi artykułami, traktującymi rzeczywistość emigracyjną z zupełnie nowej perspektywy.

Jednak biorąc pod uwagę, iż Pytasz bardzo wyraźnie sygnalizuje niezbadane jeszcze tematy, wydaje się, że książka ma charakter otwartego zaproszenia dla specjalisty, miłośnika oraz laika do dalszej dyskusji o literaturze powstającej na obczyźnie.

Justyna Goleniowska